

Тетяна Флисник,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Ольга Гайда

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ В ІНТЕРНЕТ- ВИДАННЯХ ТА ВИВЧЕННЯ ЇЇ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Актуальність лінгвістичного дослідження оцінної лексики в українських інтернет-ЗМІ зумовлена розвитком інформаційної епохи та активним запитом на мас-медіа тексти. Ще з початку XX століття мовознавці акцентують на вивченні емоційного фактору людини. Якщо раніше оцінні функції лексики вивчались переважно на художніх текстах, то тепер актуальними є приклади із публіцистики.

Сучасний медіапростір є потужним чинником формування суспільної свідомості. Інтернет-ЗМІ посідають провідне місце у комунікаційній системі завдяки оперативності, доступності та інтерактивності. Водночас, вони є ареною для активного використання суб'єктивно-оцінних мовних одиниць, які слугують інструментом впливу, маніпуляції та формування певного ставлення читачів [5, с. 76].

Оцінна лексика в медіатекстах вимагає ґрунтовного лінгвістичного аналізу для виявлення її функціональних, структурних та семантичних особливостей. Нагальною є потреба в розробці ефективної методики опрацювання цього пласту лексики у шкільній практиці. Формування медіаграмотності та критичного мислення здобувачів освіти є ключовим завданням сучасної української освіти.

Оцінна лексика має позитивну, негативну або потенційно оцінну конотацію (прикметники, іменники, фразеологізми тощо). З погляду функціонального навантаження, оцінна лексика виконує ключову аксіологічну (ціннісну) та прагматичну (впливову) функції. Вибір оцінних лексем є свідомим механізмом впливу, що відповідає концепції маніпулятивного використання мови [3, с. 257].

Українські лінгвісти пропонують диференціювати оцінну лексику на основі типу оцінки, способу її вираження та конотативного значення [3, с. 220].

1. За типом оцінки (аксіологічний підхід):

- **Раціональна (інтелектуальна) оцінка:** базується на логіці, виражається словами *правильний, потрібний, недоречний*. Важлива для аналізу новинних повідомлень.
- **Емоційна (чуттєва) оцінка:** Виражає суб'єктивне ставлення (радість, гнів), словами *жахливий, чудовий, огидний*. Домінує у блогах та коментарях [4, с. 210].

2. За способом вираження (лексико-семантичний підхід):

- **Пряма (експліцитна) оцінка:** оцінний компонент є частиною значення (*герой, зрадник*).
- **Непряма (імпліцитна) оцінка:** оцінка виникає контекстуально (*Він базикає дурниці*). Сюди належать евфемізми та дисфемізми.

- Афективна лексика: оцінка виражається морфологічно (суфікси згрубілості/пестливості) [6, с. 251].

Ефективна методика опрацювання оцінної лексики має бути спрямована на формування у школярів критичного мислення та здатності розмежовувати об'єктивну інформацію та суб'єктивне судження. Це завдання реалізується через інтеграцію аналізу автентичних зразків інтернет-ЗМІ у викладання української мови [6, с. 178].

Ключові принципи методики:

- Принцип автентичності: використання актуальних зразків з інтернет-ЗМІ.
- Принцип інтеграції: вивчення оцінної лексики у контексті тем «Лексикологія», «Стилістика».
- Головна мета: навчити учнів ідентифікувати та пояснювати прагматичну функцію оцінної лексики.

Методика повинна ґрунтуватися на практико-орієнтованих, інтерактивних та дискусійних методах (редагування текстів, створення «нейтральних» новин). Для 5-7 класів рекомендоване вивчення ідентифікації та розрізнення оцінки із фокусом на застосуванні прийомів, що розмежовують факт та емоційно-забарвлене судження. У 8-9 класах доцільніше акцентувати на стилістичному та функціональному аналізі лексики у текстах. Тут увагу варто спрямувати на непрямій оцінці, виявленні її прагматичної функції та аналізі маніпулятивних прийомів, як навішування ярликів тощо. У 10-11 класах доцільний комплексний критичний аналіз, де основним буде дослідження ідеологічного та ціннісного навантаження оцінної лексики, аналіз оцінних неологізмів та проведення проєктів для системного вивчення тексту.

Дослідження оцінної лексики в українських інтернет-ЗМІ доводить, що цей пласт лексики є не лише стилістичним засобом, а й маркером ідеологічної позиції медіа. Сучасний медіапростір характеризується високою динамікою та активною неологізацією/переосмисленням оцінних одиниць. Оцінна лексика в медіатекстах виконує ключові аксіологічну та прагматичну функції.

Важливо, щоб методика вивчення різних типів лексики дозволяла систематизувати матеріал та забезпечувала усвідомлення школярами прагматичного впливу лексичного вибору. Фінальним результатом має стати розробка комплексу дидактичного забезпечення (вправи, схеми), який надасть учителю системний інструментарій для формування умінь учнів щодо критичної оцінки медіаповідомлень згідно з вимогами Державного стандарту середньої освіти [2].

Список використаних джерел

1. Брикалова А. О. Маніпулятивний вплив ЗМІ та формування споживчих установок. Наукове мислення: зб. статей учасників XXIII Всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього» (25–31 жовтня 2018 р.). Дніпро: НМ,

2018. С. 43–44. URL: <http://naukam.triada.in.ua/images/files/zbirnik23.pdf> (дата звернення: 03.10.2025)

2. Державний стандарт базової середньої освіти. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. Урядовий портал. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 10.10.2025)

3. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ: Вища школа, 1987. 351 с.

4. Космеда Т. А. Аксіологія в українській лінгвокультурі: мова і світ людини. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 305 с.

5. Масенко Л. Т. Мова і політика: український контекст. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 120 с.

6. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За наук. ред. В. В. Різуна. Київ: Центр Вільної Преси, 2013. 352 с.

Яна Харчук,

yanakharchuk1701@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – доктор філософії з філології,
викладач Юлія Костюк

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СЛОВНИКОВИЙ СКЛАД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Вплив соціальних мереж на словниковий склад сучасної української літературної мови є багатограним явищем, що відображає динаміку сучасного мовного розвитку та соціокультурні зміни в суспільстві. Соціальні мережі стали не просто засобом комунікації, а й платформою, де народжуються нові мовні форми, активно поширюються неологізми та адаптуються чинні лексичні одиниці до сучасних умов. Вони реагують на дефіцит живого спілкування, нестачу уваги, кризу соціальних статусів та традиційних інститутів, одночасно задовольняючи потребу у безпосередньому контакті та персоніфікації інформації. Крім того, ці платформи забезпечують можливість швидкого встановлення зв'язків і комунікації навіть за обмеженого вільного часу, що робить їх особливо актуальними для сучасного користувача [2, с. 268].

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. О. Кирилюк досліджує суспільно-політичні неологізми як відображення мовної картини воєнного протистояння, зокрема вплив соціальних мереж на появу й закріплення нових слів, пов'язаних із війною та інформаційною боротьбою [1]. У виданні «Сучасна політична лексика» систематизовано політичні терміни й неологізми, що активно функціонують у медіапросторі, зокрема в соціальних мережах, і відображають зміни в суспільно-політичному дискурсі [2]. Дослідження